

Postanak, struktura i uloga grčkih mitova

Paul Veyne, Jesu li Grci vjerovali u svoje mitove? Ogled o konstitutivnoj imaginaciji (s francuskoga prevela Jelena Butković), Zagreb: TIM press, 2017, 231 str.

Grčka je mitologija stoljećima nepresušan izvor inspiracije za sve umjetnike. Njezina se popularnost ipak ne iscrpljuje samo u umjetnosti. Grčkim mitovima s jednakim žarom i predanošću pristupa i široka lepeza humanističkih i dijelom društvenih disciplina – od arheologije, povijesti i povijesti umjetnosti, preko klasične filologije i lingvistike općenito pa sve do sociologije, antropologije i dr. disciplina. S obzirom na ovakvo zanimanje za grčku mitologiju među istraživačima, ne začuđuje iznimno velik broj radova – što monografija, što članaka – posvećenih različitim aspektima ove mitologije. Tako je u nizu djela o grčkim mitovima svoje mjesto našla i knjiga znamenitog francuskog arheologa i povjesničara Paula Veynea *Jesu li Grci vjerovali u svoje mitove? Ogled o konstitutivnoj imaginaciji*. Ovom studijom Paul Veyne nastoji objasniti kako su stari Grci oblikovali svoje mitove, percepciju tih mitova u očima običnih i učenih ljudi onoga vremena te ulogu mitova u antičkom svijetu. Autor se, osim ovim glavnim pitanjima, u pokušaju pronalaska odgovora na pitanje iz naslova knjige dotiče i naravi vjerovanja u općem smislu od antike do danas, utjecaja pojedinih znanstvenih disciplina na današnji status grčke mitologije i, naposljetku, metodologije koju istraživači rabe u radu s mitovima.

Knjiga se sastoji od deset poglavlja. Prvo se poglavlje – „Kada su tradicija i vulgata bile povijesnom istinom“ (15–30) – većim dijelom usredotočuje na karakteristike antičke historiografije. Autor se posebno osvrće na odnos starovjekovnih povjesničara prema izvorima kojima su se koristili u radu te na odnos povjesničara i publike, za koju piše od antičkih do današnjih dana. Ostala se poglavlja mogu načelno podijeliti na dvije veće skupine. Poglavlja „Mnogostrukost i analogija svjetova istine“ (31–46), „Društvena raspodjela znanja i oblici vjerovanja“ (47–64), „Društvena raznolikost vjerovanja i balkanizacija mozga“ (65–88) i „Implicitni program istine u okviru te sociologije“ (89–106) donose okolnosti i čimbenike geneze starogrčkih mitova. Preostalih pet poglavlja – „Kako mitu vratiti njegovu etiološku istinu“ (107–118), „Mit upotrebljen kao „drevni jezik“ (119–140), „Pauzanija nije uspio umaći svom programu“ (141–150), „Neke druge istine: ona krivotvoritelja i ona filologa“ (151–170) i „Odabir između kulture i vjerovanja u jednu istinu“ (171–188) pružaju uvid u percepciju samih Grka o njihovim mitovima. Bitno je napomenuti da ova načelna podjela poglavlja nije strogo određena te se mnoga pitanja koja autor razmatra u prvoj skupini poglavlja, u većoj ili manjoj mjeri, pojavljuju u drugoj skupini i obrnuto. Ispremiješanost tema unutar poglavlja razumljiva je s obzirom na nakanu i koncepciju same studije. Autor se, što se već može naslutiti i iz naslovne sintagme „konstitutivna imaginacija“, bavi isključivo teorijskim pitanjima i konceptima koji pojašnjavaju ili problematiziraju određene fenomene grčke mitologije i vjerovanja u njezine mitove. To dovodi to čestih ponavljanja, digresija i referiranja na već ranije obrazložene teme. Knjiga sadrži i nekoliko dodataka koji upotpunjuju i/ili potkrepljuju glavni tekst: predgovor samog autora (11–14), „Bilješke“ (189–230) i „O autoru“ (231).

Paul Veyne na početak geneze mita stavlja usmenu tradiciju, tj. glasinu. U prvotnom razdoblju, dok mitovi još nisu bili zapisani – kako autor dalje pojašnjava – vjerodostojnost

kazivača bila je glavni kriterij o kojem je ovisilo hoće li narod prihvatiti neki mit ili ne. Pored govornikova ugleda, za prihvaćanje mita bilo je važno i da ga obični ljudi mogu razumjeti na temelju svojeg svakodnevnog iskustva, tj. da radnja i općenita kompozicija mita bude što je moguće pitkija. Veyne u okviru svoje studije grčku mitologiju definira kao popularnu književnu vrstu. Za osnovne elemente mitologije – mitove – navodi dvije ključne karakteristike bez kojih je vrlo teško shvatiti pojam samoga „mita“ i njegove uloge u antičkoj Grčkoj. To su dvodijelnost mita na sadržajnoj i percepcijskoj razini te utilitarnost mita za život zajednice. Dvodijelnost mita obrazložena je kao podijeljenost mita na istiniti dio, tj. izvornu srž mita, i na naknadne dijelove mita, uglavnom legende i pučka vjerovanja koja su tijekom vremena ugrađena u izvornu jezgru. Autor napominje kako su ova dva dijela mita u početku egzistirala zasebno, a spajanje istinite jezgre mita s elementima narodnih predaja, vjerovanja ili praznovjerja predstavlja, prema Veynu, opći model geneze mitova. Ovakva sadržajna struktura mitova objašnjava se kao izravni odraz statusa mitologije u arhajskom i klasičnom razdoblju starogrčke povijesti. Mitologija je u cijelom tom periodu bila jednako pristupačna i učenicima i običnim ljudima, što će se promijeniti u helenističkom dobu, kada se mitologija, kao dio književnosti, počinje sustavnije proučavati pa postaje sve više rezervirana za obrazovane elite.

Autor stvaranje jezgre mitova povezuje s obrazovanim dijelom stanovništva, tj. konkretno s egzegetima, kako naziva profesionalne stvaraocce mitova, prisutne gotovo u svakom grčkom polisu ili pokrajini. Daljni proces nastanka mita preuzimao je zatim puk, koji je sebi nerazumljiv sadržaj mitova nastojao pojednostavniti dodavanjem razumljivih dijelova narodne tradicije. Na sadržajnu podijeljenost mita nadovezuje se i percepcijska podijeljenost mitova. Nju Veyne također objašnjava na primjeru učenih ljudi i širih društvenih masa. Kako je već prije istaknuto, obični su Grci mitovima pristupali na način da bi nastojali prilagoditi njihov sadržaj svojem iskustvu i znanju. Sukladnome s time, percepcija mitova u običnih se Grka prvenstveno vodila što lakšim razumijevanjem mita. Autor ovdje daje bitnu napomenu o tome da su Grci općenito, bez obzira na stupanj obrazovanja, u mitovima razlikovali dvije domene – onu bogova i onu junaka. U studiji daje nekoliko primjera na kojima je moguće vidjeti kako nije bilo neobično da se vjeruje u junake jer su oni ipak više slični ljudima, dok se bogove ostavlja po strani. Učeni su ljudi mitovima pristupali na mnogo razrađeniji način te je ovdje moguće pronaći naznake i određenih teorijsko-metodoloških postavki, posebice kada je riječ o odnosu antičkih povjesničara spram mitskih priča. Obrazlaganje o ophođenju obrazovanih ljudi stare Grčke – filozofa, povjesničara, učenjaka-znanstvenika i dr. – Veyne započinje tvrdnjom da su njima mitovi u prvome redu bili sumnjivi, a tek onda su o mitovima razmišljali u kategorijama istine i laži. To je bilo najupečatljivije u antičkih historiografa, koji se „sumnjivim“ mitovima obraćaju kada ne znaju odakle potječe neki podatak kojim se koriste u svojim tekstovima pa onda kao izvor navode mit. Poseban fokus autor stavlja na „tri pravila“ helenističkih i rimskih povjesničara kada se koriste informacijama iz mitologije. Kako bi se zaštitili od namjernih ili nenamjernih propusta koje donosi upotreba mitova u povijesnim djelima, ovi povjesničari zadržavaju nepristran stav spram sadržaja mita, tj. ne komentiraju ga, pronalaze ili nastoje pronaći povijesnu pozadinu mita i ograđuju se od naknadnih dodataka mitu ili drugih inačica ako ih korišteni mitovi imaju. Različite percepcije mitova autor zapaža i u njihovim definicijama. Za filozofe se tako navodi da su mitove objašnjavali kao alegorije filozofskih istina, dok su ih prethodno razmatrani povjesničari opisivali kao iskrivljavanje povijesne istine. Unutar studije razmatra se i

utilitarni aspekt mitova. Autorova se razmišljanja ovdje mogu svesti na opći zaključak kako su mitovi grčkim zajednicama, tj. polisima i pokrajinama služili kao „osobne iskaznice“, koje su trebale sadržavati osnovne informacije o svakom grčkom polisu ili pokrajini – ime osnivača, godinu ili okvirno vrijeme i okolnosti osnutka. Ovakva namjena mitova objašnjava razrađenost mitova glede rodoslovlja i kronologije. Na svoje pitanje iz naslova knjige Veyne daje potvrđan odgovor, ali s pojašnjenjem u obliku usporedbe grčkih mitova s povijesnim romanima – autentičnost priče nitko ne dovodi u pitanje, ali se zna da je oblik u kojem se prenosi izmišljen.

Knjiga Paula Veynea *Jesu li Grci vjerovali u svoje mitove? Oglad o konstitutivnoj imaginaciji* vrsna je teorijska studija o postanku, strukturi i namjeni/ulozi grčkih mitova. Kao vrsni poznavalac tematike o kojoj piše, Veyne na istodobno zanimljiv i poučan, sažet, ali i dovoljno detaljan, razumljiv, no i prilično znanstven način čitatelju približava jedan dio duhovnog svijeta antike. Vrijednost ove studije za širu čitateljsku publiku ogleda se u novom – strukturalističkom – pogledu na grčke, ali i antičke mitove općenito, što klasični pregledi grčke mitologije vrlo rijetko ili uopće nude čitatelju. Iako se autor rijetko referira ili spominje konkretne mitove stare Grčke, glavne teze koje se iznose približene su mnoštvom primjera iz antičke književnosti, politike, znanosti, kulture i ostalih segmenata grčkog i rimskog društva. Profesionalni istraživači grčke mitologije, ali i stare povijesti općenito u ovoj će knjizi pronaći poticaj za daljnja istraživanja, u čemu će im zasigurno uvelike pomoći bogat znanstveni aparat, tj. bilješke na kraju knjige.

Josip Imbrišak

Nastanak i razvoj pedagoških misli i prakse

Marko Pranjčić, Odgoj u vrijeme antike: starogrčki, starorimski i ranokršćanski odgoj i obrazovanje, Zagreb: Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, 2020, 642 str.

Marko Pranjčić redoviti je profesor u trajnom zvanju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, doktor odgojno-obrazovnih znanosti, ali i diplomirani pedagog i teolog. Bio je urednik časopisa *Kateheza*, član Matičnog odbora odgojnih znanosti Nacionalnog vijeća za znanost Republike Hrvatske, ravnatelj Instituta *Salesianum*. Sveučilišnu je nastavu vodio u Sarajevu, Osijeku te Zagrebu još od 1983. Suosnivač je i član Hrvatske akademije odgojnih znanosti, predsjednik je Društva metodičara te član Katehetskog vijeća Hrvatske biskupske konferencije, kao i savjetnik za srednjoškolski vjeronauk u Republici Hrvatskoj. Njegovi znanstveni radovi mnogobrojni su i iz mnogih područja kao što su povijest, teologija, antropologija, filozofija, pedagogija (posebno metodika i didaktika).

Knjigu *Odgoj u vrijeme antike: starogrčki, starorimski i ranokršćanski odgoj i obrazovanje* autor je posvetio svojim studentima, a tiskana je 2020. u nakladi Fakulteta hrvatskih studija (kao 15. knjiga posebnih izdanja), uz financijsku pomoć Ministarstva znanosti i

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

54

BROJ 3

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2022.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 54, broj 3

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Gost urednik / Guest Editor

Feda Milivojević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Filip Šimetin Šegvić (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

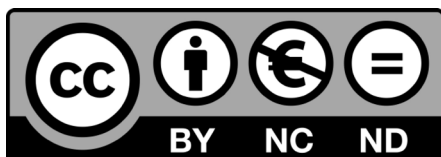
Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrčak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

DOI: 10.17234/RadoviZHP.54

Djelo je objavljeno pod uvjetima Creative Commons Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 Međunarodne javne licence (CC-BY-NC-ND) koja dopušta korištenje, dijeljenje i umnažanje djela, ali samo u nekomercijalne svrhe i uz uvjet da se ispravno citira djelo i autora, te uputi na izvor. Dijeljenje djela u prerađenom ili izmijenjenom obliku nije dopušteno.